(Төрткүл), *Бийбазар қазы* аўылы (Беруний), *Рейим бажбан* аўылы (Шымбай), *Қазаяқлы бессары* аўылы (Кегейли), *Қуламет жыраў* (Қанлыкөл), *Шерназар бақсы* аўылы (Нөкис р.) т.б.

Қарақалпақстан ойконимлери қурамындағы сөзлердиң синтаксислик байланысына қарай бир неше түрлерге бөлинеди:

1. Атрибутивлик (анықлаўышлық) қатнастағы сөз дизбеги тийкарлы ойконимлер. Бунда *анықлаўыш+анықланыўшы* конструкциялы сөз дизбеги компонентлери жупкерлесиў яки изафетлик қатнас арқалы байланысқан. Усыған қарай олар екиге бөлинеди:

а) Жупкерлесиў жолы менен дүзилген сөз дизбеги тийкарлы ойконимлер: *Абат мәкан* аўылы (Хожели), *Ақжай, Дийқанабад* (Шоманай), *Аққала* (Кегейли, Шымбай), *Жаңақала* (Қанлыкөл), *Бестам* (Қанлыкөл, Қоңырат, Хожели, Нөкис р.), *Қостерек* (Қоңырат, Шымбай), *Қоструба, Тазақоныс* (Тахтакөпир), *Қызылқала* (Қанлыкөл, Шымбай), *Онтам* (Кегейли, Нөкис р., Шоманай), *Үштам* (Кегейли, Шоманай) ҳәм т.б.;

б) Изафетлик қатнасқа қурылған сөз дизбеги тийкарлы ойконимлер. Биринши компоненти ийелик сеплигинде турады, екинши компоненти тартым жалғаўын сақланған болады: *Атаның* аўылы (Қараөзек), *Бақсының* аўылы (Шымбай), *Көсениң журты* (Кегейли) т.б.;

2. Объективлик (толықлаўышлық) қатнасқа қурылған сөз дизбеги тийкарлы ойконимлер. Дәслепки компоненти табыс сеплиги, екинши компоненти атаў сеплигинде болады: *Ели абат* (Қоңырат) ҳәм т.б. Сондай-ақ, Қарақалпақстан ойконимиясында *Қазанкеткен* (Мойнақ), *Қумжыққын* (Хожели), *Теңгешашқан* (Қараөзек) сыяқлы гәп дүзилисиндеги ситаксислик бирликлердиң ойконимге өтиў қубылысы да ушырасады.

Демек, Қарақалпақстан ойконимлери грамматикалық дүзилиси жағынан бирдей емес. Бир түбир сөзден ибарат ямаса қурамында аффикс болған, сондай-ақ еки ҳәм оннан артық сөзлерден куралған қоспа атамалар да бар. Қарақалпақстан топонимиясында дара атамалар жүдә аз ушырасады.

Әдебиятлар

1. Адизова Н.Б. Атоқли отларда ясалишининг бир усули. // Scientific progress. Volume 2 (issue 7) 2021.// https://scientificprogress.uz.
2. Бегимов О.Т. Жанубий Ўзбекистон оронимларининг тарихий-лисоний тадқиқи: Филол.фан. д-ри … дисс.автореф. – Самарқанд: 2021.
3. Бекжан Әбдуәлиұлы Топонимиялық трансонимдену құбылысы және оның аясындағы терминдер мәселесі. // https://termincom.kz/articles/?id=110
4. Бияров Б. Жер-су аттарының сөзжасамдық үлгілері. – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2012.
5. Бұғыбаева Ж.Б. Топоним жасамдық мәселесі. // KazNU Buleten. Philology series. 2014. №4-5 (150-151).
6. Дусумов З. Историко-лингвистический анализ топонимии Хорезма: Автореф. дисс. … докт. филол. наук. – Ташкент: 1989.
7. Молчанова О.Т. Модели географических имен в тюркских и индоевропейских языках. //Вопросы языкознания. -М.: «Наука», 1990. №1.
8. Нажимов П. Қорақалпоқ тилининг сўз ясалиш тизими: Филол. фан. докт. (DSc) … дисс. Автореферати. –Нукус: 2020.
9. Неъматова Ю. Наманган вилояти ойконимларининг тарихий-лингвистик тадқиқи: Филол.фан.б.фалс.док. ... дисс. – Фарғона: 2018.
10. Отажанова А. Хоразм этнотопонимлари ва уларнинг луғавий асослари: Филол. фан. номз. … дисс. –Тошкент: 1997.
11. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: «Наука», 1978.
12. Суперанская А.В. Структура имени собственного (Фонология и морфология). – М.: «Наука», 1969.
13. Теория и методика ономастических исследований. Изд. 2-е. –М.: Изд. ЛКИ, 2007.
14. Улуқов Н. Ўзбек тили гидронимларининг тарихий-лингвистик тадқиқи. – Тошкент: «Фан», 2008.

РЕЗЮМЕ. Мақолада топоним ясалиши ва сўз ясалишининг умумий ва фарқли жиҳатлари таҳлил қилинган. Топонимикада ономастик конверсия, трансонимизация ва композициянинг ўзига хос томонлари ўрганилган.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются общие и различные аспекты топонимообразования и словообразования. В топонимике изучаются специфические аспекты ономастической конверсии, трансонимизации и композиции.

SUMMARY. The article analyzes general and various aspects of toponym formation and word formation. In toponymy, specific aspects of onomastic conversion, transonymization and composition are studied.

SH.SEYITOV SHÍǴARMALARÍNDA SÚWRETLEW USÍLÍ – PARALLELIZMLER HAQQÍNDA

G.P.Sadenova – *assistent oqıtıwshı*
Berdaq atındagı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

Tayanch so‘zlar: poetika, badiy matn, sintaksis, uslub, parallelizm, sintaktik parallelizm, sinonim, frazema, evfemizm, ekspressiya.

Ключевые слова: поэтика, художественный текст, синтаксис, стиль, параллелизм, синтаксистический параллелизм, синоним, фразеология, эвфемизм, экспрессия.

Key words: poetics, literary text, syntax, style, parallelism, syntactic parallelism, synonym, phraseology, euphemism, expression.

Kórkem tekstte eń kishi til birlikleri bolǵan sesler menen sózlerde belgili bir stilistikalıq, kórkem-poetikalıq, obrazlılıq mánilerdi ózine júklep, kórkem shıǵarmanıń shólkemlestiriwshilik xızmetin atqara aladı. Bul birliklerdiń kontekst ishinde ózara qatnasqa túsip obrazǵa eniwi bul jazıwshınıń maqseti hám kórkem sheberligine tikkeley baylanıslı bolıp keledi. Kórkem sóz qurallarınıń ishinde parallelizmler yamasa sintaksislik parallelizmler ataması hám onıń tábiyatı haqqında til biliminde júdá kóp izertlewler alıp barılǵan.

Eń aldı menen, parallelizm atamasına toqtalatuǵın bolsaq, ol grek tilindegi «parallelos» sózinen alınǵan bolıp, mánisi «teppe-teń, bir qatarda» degen túsiniklerge sáykes keledi. Lingvistika hám ádebiyattanıw ilimlerinde kóp qollanıladı. Ásirese, til biliminde bul termin haqqında hár túrli kózqaras-pikirlerdi ushıratıwǵa boladı. Máselen, ayırım ilimpazlar parallelizmdi tek ǵana belgili bir tiptegi tillerge tán boladı esaplasa [1:82], bir topar alımlar onı barlıq tillerge tán bolǵan qubılıs [2:128-135] dep esaplaydı. Ayırım izertlewshiler onı awızeki sóylewge tán stilistikalıq figura sıpatında, ayırım ilimpazlar baylanıstırıwshı qural al, ayırımları leksikalıq, sintaksislik, stilistikalıq qural sıpatında bahalaydı [3:21]

R.Shukurovtıń pikirinshe «parallel birliklerdiń tiykarǵı wazıypası pikirlerge qosımsha túsinik beriw, eń áhmiyetlisi oǵan tıńlawshını tolıq isendire alıwdan ibarat» [4:63] dep keltirse, M.Yuldoshev «Kórkem tekstte parallel birliklerdiń qatara qollanılıwı barlıq til birliklerine tán qubılıs» [5:68] dep esaplaydı.

Biziń pikirimizshe de, fonetikada seslerdiń, leksikalogiyada sózler, sinonimler, antonimler, omonimlerdiń, sintaksiste birgelikli aǵzalar, jay gáplerdiń semantikalıq jaqtan qatara salıstırılıp qollanılıwı parallelizmlerdi payda etedi.

Seslerdiń belgili bir formada qollanılıwı pútin bir gáptiń mánisine tásir etiw qubılısı esapqa alına otırıp, til biliminde seslerdiń kórkem poetikalıq wazıypaların úyreniwshi fonopoetika ilimi payda boldı. Al, til sesleriniń parallel túrde beriliwi mánige tásir etpeydi, kerisinshe mánini kúsheytip, oǵan ayırıqsha tásirlilik baǵıshlaydı, shıǵarmanıń kompoziciyalıq qurılısın bayıtadı. Sonıń ushın da, ayırım ilimpazlar onı «kompoziciyalıq usıl» dep te atawı tosınnan emes [6:365].

Fonetikalıq parallel birlikler. *Sazaqqa oralǵan salaqulash shash shamalı samal menen sahradaǵı qaralı bayraqtay jelbirep artta qalıp baratır (Qashqın,101-bet); Burınǵıday duwı-sıyına qaramay bas salıp úyleniwge de bolmaydı, zamannıń túri jaman...(Qashqın, 19-bet; Biraq dala sonday jaqtı, sonday jaqsı! (Kóp edi ketken tırnalar, 165-bet).* Keltirilgen mısallardaǵı shamal-samal, zaman-jaman, jaqtı-jaqsı sózlerindegi sh-s, z-j, t-s sesleri arqalı parallellik payda etilgen.

Bul elementlerden jazıwshı til ritmin kúsheytiw, salıstırıw arqalı óziniń ideyasın kórsetiwde qollanadı.

Leksikalıq parallel birlikler. *Birew bóz beredi, bózi kóylek boladı, birew sóz beredi, sózi eńbek boladı. Xalqabad birinshi kitabı, 110-bet). - Sen óytpe, bay qurdas, biz bir awız sóz sorap keldik, bóz sorap kelgen joqpız, quday xorlaǵan bendeni óytip xorlama sen! (Xalqabad birinshi kitabı, 242-bet).* Kórkem tekstte birdey uqsas sózlerdiń tákirarlanıp keliwi arqalı payda bolǵan parallel aǵzalar antitezalıq usıldı payda etken. Sebebi, sóz hám bóz sózleri jeke turǵanda antonimlik mánini bildire almaydı. Tek ǵana biz onı kontekst arqalı ǵana qarama-qarsı mánide kelip turǵanın anıqlay alamız hám olardıń qarama-qarsı keliwine is-háreketlerdi parallel túrde ornalastırıp, salıstırıwdan kelip shıqqanlıǵı kórinip tur.

Sinonimler arqalı bildiriwi: *Kiyiniwden, pardozlanıwdan, jılwa-nazdan birin-biri qoyıspaytuǵın, júzimniń suwınday shireli, juqa kapronday úlbiresken appaq al kelinshekler tap usı saparı mázi qızǵanısıptı. (Jaman shıǵanaqtaǵı Aqtuba, 6-bet)*

Antonimler arqalı bildiriliwi: *Basshılarǵa tán saltanat penen ornınan tursa da qara puqaraǵa tán qarapayımlıq penen oshaq basındaǵı áńgimedey, ólpeń ǵana jıynalǵandaǵı maqsetti uqtırıp ótti. (Shar buzıw, 14).* Al, bul jerde sintaksislik parallelizmler qarama-qarsı mánili sózlerdiń qatar keliwinen payda bolǵan. Basshı – qara puqara hám saltanat – qarapayımlıq sózleri jeke turǵanda bir-birine mánilik jaqtan belgili bir qarama-qarsılıqlarǵa iye, solay da ol tek bir personajdıń ǵana is-háreketindegi xarakterdi kórsetiw ushın jumsalǵan. Sol arqalı jazıwshı waqıya qaharmanınıń obrazın dál ashıp beriwge háreket etken.

Frazemalar arqalı bildiriliwi: Frazemalar menen olardıń mánileriniń qatar beriliwi arqalı kórkemlik, tásirlillik arttırıp kórsetiledi. *Qunnazarıń da sóytedi, sonda sen ne qılmaqshısań, jalǵız ǵarǵa bolıp ǵaqıldamaqshımısań, jalǵız at bolıp shappaqshımısań, sonda seniń úniń shıǵa ma, shańıń shıǵa ma! (Xalqabad úshinshi kitabı, 14-bet). A'ri qarızdan qutıladı, ári "jarlıǵa atına shekem mingizdi, bayda atalıq ǵamxorlıq bar", degen at kóteredi. (Qashqın, 27-bet).* Jalǵız ǵarǵanıń úni shıqpaydı, jalǵız attıń shańı shıqpaydı paremasınıń joqarıdaǵı formada qollanıwı arqalı jazıwshınıń sheberligi kózge taslanadı.

Evfemizmler arqalı bildiriliwi. Jazıwshı shıǵarmalarında gáptiń tuwra mánisi menen awıspalı mánilerin qatara qollanıw arqalı yumorlıq házildi beriwdegi sheberligi ayırıqsha dıqqatqa ılayıq.

-Oy-bay, Nazekeń ketip baradı! –dep baqırdı. Dım túsinbegen Shundıy: - Awxat jep ketsin – dep atır edi: - Oy – bay aw, Shunday aǵa o duniege ketip baradı! – dedi hawlıǵıp. (Shar buzıw, 96-bet)

Sintaksislik parallelizmler. Rus til biliminde sintaksislik qurallardı izertlegen ilimpaz G.N.Akimova olardıń 6 túrin ayırıqsha atap kórsetedi: parcellyaciya, segmentaciya, sintaksislik keńeytpeler menen kelgen leksikalıq tákirarlar, monologlıq soraw gápler, ataw gápler shınjırı, sózdi arnawlı ekspressiv-stilistikalıq ornalastırıw [7:75].

G.Akimova ekspressiv sintaksistiń payda bolıwınıń negizinde awızeki hám jazba sóylewdiń ózara múnásibetine itibar qaratıw kerekligin, ekspressiv sintaksistiń tiykarı awızeki sóylewde ekenligin atap ótedi.

Al, ózbek til biliminde lingvopoetika tarawınıń jetik izertlewshisi M.Yuldashev sintaksislik birliklerdiń poetikalıq aktuallasıwı haqqında óziniń doktorlıq dissertaciyasında keń túrde analizler júrgizgen. Ol kórkem tekstte poetikalıq xızmet atqarıwshı sintaksislik qurallardıń birneshe túrlerin atap kórsetedi: sintaksislik parallelizm, emocional gáp, ritorikalıq soraw gáp, inversiya, ellipsis (antiellipsis), parcellyaciya, ataw gápler (segmentaciya), gradaciya, oksyumoron, antiteza (sintaksislik konstrukciyalarda), ayırıw (farqlash), salıstırıw (o'xshatish), tınıs (sukut), jalǵamalar, korrekciyalar hám b. Kiritedi [7:66].

Sh.Seytov shıǵarmalarında sintaksislik parallelizmniń hár túrli poetikalıq maqsetlerde jumsalıwınıń gúwası bolamız. Jazıwshınıń sintaksislik parallellerdi qollanıwınıń eń áhmiyetli tárepi sonda – olar ayırım waqıtları gradaciyanı payda etedi, mazmunnıń tásirli bolıwın, dinamikalıq qásiyetin kúsheytedi. Ayırım waqıtları, mazmunı jaǵınan antitezaǵa qurılıp, personajlardıń qarama-qarsı minez-qulıqların xarakterlew ushın, yamasa turmıstıń kontrastlıq jaǵdayın anıq kórsetiw ushın qollanıladı. *Qumandaǵı paqırlı tasıp-tógilip ottı óshire basladı. G'arrıdaǵı gázeptiń paqırlısı tasıp tógilip, mınaw aldında otırǵan ekewine degen mehir otın kem-kemnen sóndirip baratır edi... (Sh.105.)*

Tákirarlar arqalı bildiriledi: Gáptegi sóz dizbekleri yamasa sózlerdiń, yamasa olardıń ayırım bólekleriniń tákiraralanıp keliwinen parallel konstrukciyalar payda boladı. Mısalı: *Saat tınbaydı, minutlar quwadı, oylar tınbaydı, oylardı oylar quwadı (Xalqabad ekinshi kitabı, 200-bet); ...diywaldaǵı pıshıq kózli saat sırt-sırt júrip tur. Biybalanıń gellesi de sırt-sırt, saat tınar emes, oylar tınar emes. (Xalqabad ekinshi kitabı, 200-bet).* Mısallarda keltirilgen parellel qatarlar bir waqıtta bolıp atırǵan is-háreketlerdiń tásirli dinamikasın ashıp beriw menen birge, qaharmannıń sol waqıttaǵı psixologiyalıq portretin súwretlewge járdem beredi.

Metaforalıq mánili gápler arqalı bildiriledi. Jazıwshı shıǵarmalarında ásirese, qaharmannıń psixologiyalıq halatı, ishki gúyzelisleri menen tábiyatta bolıp atırǵan ózgeris hám qubılıslardı parallel ráwishte sáwlelendiriw hám sol arqalı waqıya personajlarınıń tikkeley fizikalıq hám ruwxıy jaǵdayın kórsetip súwretlew júdá kóp ushırasadı: *Kún nurın saǵınıp sarǵayǵan jáziyrada mayda-mayda gúller qıltıyısadı. Olardıń tańǵı shıq ilingen jiyekleri bazda Nesibeliniń jaslı kózlerine usap ketedi, quyash gúldegi tamshılardı zım-ǵayıp etip jiberedi, biraq kelinshektiń kózlerinde jas... (Qashqın, 68-bet) Kók jiyektegi kúnniń sońǵı shapaǵı semip baratır. Kewildegi teńi-tayı joq tirishilikten úmittiń de sońǵı ushqınları sónip baratır. (Mashaqatlı asırımlar, 143-bet)*

Gáptiń birgelikli aǵzaları arqalı bildiriledi. *Torańǵıldıń basınan úrikken bayıwlı menen birge Esbergenniń de eń sońǵı huwshı ushıp ketti. (Mashaqatlı asırımlar, 144-bet).* Tiykarınan alǵanda, parallel birliklerdiń barlıǵı gápte bir gáp aǵzasınıń xizmetin atqarıp keliwi bul nızamlı qubılıs.

Personajlardıń portretin jasaw ushın qollanıladı. Sonday-aq, parallel aǵzalar arqalı qaharmannıń tek ǵana ishki ruwxıy jaǵdayı emes, sırtqı kórinisin, formasın, jeke portretin jasawǵa da múmkinshilik beredi. *Eki qolın joqarı kóteriwi menen qırıqlarǵa barǵan, kóyleksheń, dambalshań, dambalınıń balaǵı túrilgen qus tumsıqlı, shashı tıqırlanıp alınǵan, jalań bas, sarı sınlı bir jigit, onıń izinen baspaq murınlı, alaq kóz, orta boylı, qarapáreń jigit, bul da qolın kótergen, úshinshi bolıp beti suńǵaq, kózleri kúshiktiń kózindey kishkene, tobı da kishi, arıqturaqtan kelgen birew, bul da qolın kótergen, tórtinshisi túrik erinli, alaq kóz, duǵıjım, tapaltas, basına bir tartar oramaldı tartıp alǵan, ústiniń bári jońıshqa tuxımınıń qoǵı, bul da qolın kótergen. Besinshisi, qádimgi taǵa murtlı, úki kózli muzday qarıw qursaǵan Orazımbet loqetek, bul naganın jalańashlap gezengen, áne usılar esikten kirdi. (Xalqabad úshishi kitabı, 192-bet).* Jazıwshı, bir degende bes personajdıń sırtqı kórinisin parallel túrde súwretleydi hám olardıń heshbirinde bir-birine usamaytuǵın belgilerdiń súwretleniw sheberligi oqıwshıda ayırıqsha tásir qaldıradı.

Juwmaqlap aytqanda, til birlikleriniń parallel ráwishte súwretleniwi Sh.Seyitov dóretiwshiliginde pikirdi jańa formada bayanlap, sheberlik penen jetkerip beriw usılarınıń biri bolıp esaplanadı. Bul usıl jazıwshınıń barlıq dóretiwshilik shıǵarmalarına tán qubılıs bolıp, ayrıqsha kórkem-ekspressivlik xızmet atqaradı.

Ádebiyatlar

1. Убрятова Е.И. Усилительное повторение основы слова в форме зависимова от неё члена предложения в якутском языке. -М.: “ ” 1973. -С.82.
2. Абдураҳмонов Ҳ. Ўзбек халқ оғзаки ижодий асарларининг синтактик хусусиятлари бўйича кузатишлар. –Тошкент: “ ”1971. 128-135-б.
3. Ўзбек тили стилистикаси. –Тошкент: 1988. 288-б.
4. Шукуров Р. Синтактик параллелизмнинг услубий вазифалари. // Ўзбек тили ва адабиёти. –Тошкент: 2004. №2. 73-б.
5. Йўлдошев М. Бадиий матн ва унинг лингвопоэтик таҳлили асослари. -Тошкент: 2007, 68-б.
6. Шукуров Р.М.Параллел синтактик бутунликлар Филол. Фанлари номзоди... дисс. автореф.- Т.: 2004. 6-б.
7. Акимова Г. Развитие конструкций экспрессивного синтаксиса в русском языке.// Вопросы языкознания. – М: “Наука”, 1981.№6. –С.109-121. Умурзақова М. Чўлпон асарларида экспрессивликни ифодаловчи синтактик бирликлар хусусида.
8. Сейтов Ш. Шырашылар. – Нөкис: “Қарақалпақстан”, 1986.
9. Сейтов Ш. Халқабад. – Нөкис: “Қарақалпақстан”, 1992.
10. Сейтов Ш. Жаман шығанақтағы Ақтуба. –Нөкис: “Қарақалпақстан”, 1992.

REZYUME. Maqolada fonetik, leksik va sintaktik unsurlarning parallel ravishda tasvirlanishi, xususiyatlari va uning badiiy matnda ishlatilish mahorati qoraqalpoq xalqining mashhur yozuvchisi Shaudirbay Seyitovning nasriy asarlari misolida oʻrganilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье параллельно описываются фонетические, лексические и синтаксические элементы, изучаются их особенности и умение использовать их в художественном тексте на примере прозаических произведений известного каракалпакского писателя Шаудирбая Сеитова.

SUMMARY. In the article, phonetic, lexical and syntactic elements are described in parallel, their features and the skill of using them in the artistic text are studied on the example of the prose works of the famous Karakalpak writer Shaudirbay Seyitov.

ФРАЗЕОЛОГИЗМЛЕР – ЭТНОЛИНГВИСТИКА ҲӘМ ЛИНГВОМӘДЕНИЯТТАНЫЎДЫҢ БАСЛЫ ИЗЕРТЛЕЎ БАҒДАРЫ

Қ.Зайрова – *филология илимлери бойынша философия докторы*
Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: лингвистика, фразеологизм, этнолингвистика, лингвокультурология, миф, паремия, этнос, этнолексика, маданият.

Ключевые слова: языкознание, фразеология, этнолингвистика, лингвокультурология, миф, паремиология, этничность, этнолексика, культура.

Key words: linguistics, phraseology, ethnolinguistics, cultural linguistics, myth, paremiology, ethnicity, ethnolexicon, culture.

Дүнья илими менен билим жоқары интеграциялық дәрежеде турған жаңа әсирде, қарақалпақ тил билиминиң де ҳәзирги күнде ҳәр тәреплеме раўажланып барыўын көрип отырмыз. Ҳәр бир халықтың миллий мәдений өзгешеликлери оның әсирлер бойы жасаған тилинен көринис табады. Адам баласы тәбият пенен бир тутас жаратылған десек, оның тили – адамзат жаратылысының баслы қәсийети. Сонлықтан адамзат тилиниң тәбиятын изертлеў пүткил адамзат болмысын танып, билиў менен тең. Адамзат болмысы ҳәр халықтың миллий тарийхы менен тығыз байланыслы. Демек, халықтың басынан өткен тарийхый дәўирлери, тили менен дини, өмири менен өнери тилинде көринис таўатуғыны сөзсиз.

Тил арқалы ғана биз ҳәр бир халықтың мәдениятын, дүньяға болған көз қарасын таныймыз. Ал, мәдeният – неше мың әсирлер бойы қәлиплескен халықтың руўхый қунлылығын қамтыған, миллий дүньятанымнан хабардан ететуғын сананың жыйынтығы есапланады. Мәдeният – бул инсанлардың дөретиўшилик искерлиги нәтийжесинде жаратылған материаллық ҳәм руўхый байлықлар жыйнағы ғана болып қалмай, ол жәмийет раўажланыўының дәрежесинде сәўлеленеди, яғный жәмийеттеги билим, өлшем ҳәм қәдириятлар жыйындысы мәдениятта өз көринисин табады [1:19]. Мәдeният адам баласы қоршаған орталық. Ол үйде де, дүзде де адамлардың ис-ҳәрекети, жүрис-турысы сөйлеген сөзлери менен ислеген ислериниң айнасы. Сонлықтан да миллий мәдениялтың болмысы миллий руўх пенен бирге қайнап, бирге қәлиплеседи.

«Лингвомәденияттаныў» термини соңғы ўақытта фразеология мектебиниң ўәкиллери В.Н.Телия менен В.В.Воробьев мийнетлеринде басланған болса, мәденияттаныў идеялары Г.В.Степанов, Ю.А.Сорокин, Г.З.Черданцева, И.Г.Ольшанский, В.А.Маслова т.б. ал, қарақалпақ тил билиминде лингвокультурологиялық анализди системалық түрде әмелге асырыў бойынша дәслепки мийнет, илимпаз Ш.Абдиназимов ҳәм Х.Толыбаев авторлығында жазылған «Lingvokulturologiya» оқыў қолланбасында жарық көрди.

Этнолингвистика термини илимде Б.Уорф ҳәм Э.Сепирдиң тил фактлерин этнос мәденияты менен жеке шахс тәрепинен қарастырылған теориясынан қәлиплесип, «Сепир-Уорф болжаўы» деген атқа ийе болып келди [2:5]. Бул тараўдың тийкарын салыўшылар В.Гумбольдт, Э.Сепир, Б.Уорф, И.Л.Вейсгербер, А.А.Потебня изертлеўлеринде пайда болған болса, бүгинги күнде этнолингвистиканың раўажланыўына үлкен үлес қосып киятырған В.В.Иванов, В.Н.Топоров, Н.И.Толстой, Е.Бартминьский, А.Ф.Журавлев ҳәм т.б. болып есапланады. Тил билиминиң жаңа тараўы болған